

Uued raamatud Rahvusraamatukogus

World Encyclopedia of Parliaments and Legislatures. Ed. by G. T. Kurian. Vol. I, II. Washington (D.C.) : Washington Congressional Quarterly, 1998. 991 p.

20. sajandil on parlamentaarne demokraatia kiiresti arenenud ja levinud kogu maailmas. 1997. a mais tegutses maailmas Parlamentidevahelise Liidu (IPU) andmetel 180 (sajandi algul oli neid 6) seadusandlikku kogu, mis on väga erinevad suuruse, ametiaja kestuse, volituste, võimupiiride, protseduurireeglite ja traditsioonide poolest. Istungjärgud võivad kesta 10st 225 päevani aastas ja koosseis ulatuda 13 liikmest 2978ni.

Maailma parlamente ja seadusandlikku võimu käsitleva teatmeteose andmestik hõlmab rohkem kui 190 riiki, sealhulgas selliseid, kus parlamenti pole kunagi olnud (Vatikan) või see on tegutsenud lühiajaliselt (Afganistan, Nigeeria). Andmed on esitatud iga riigi kohta eraldi artiklina, välja arvatud 9 mitteslaavi SRÜ liikmesriiki, mida on vaadeldud ühises artiklis.

Käsitletud on riigi esinduskogu ajaloolist arengut, põhiseaduslikke aluseid, valimisi, parteide positsiooni ja kohti parlamendis, parlamendi koosseisu ja volituste kestvust. Samuti analüüsitakse istungjärgude toimumist, parlamendi laialisaatmist, seaduste menetlemist ning töö- ja kodukorda, eesistuja rolli, vetoõigust, parlamendiliikmete privileege, palka ja muid sissetulekuid, saadikute tagasikutsumist ja tagasiastumist ning parlamentaarset eetikat. Tähelepanu alla on võetud kõik parlamentaarse demokraatia jaoks olulised aspektid nagu suhe täidesaatva võimuga, parteipoliitilised mõjud, koalitsiooni ja opositsiooni suhted, põhiseaduslikkuse järelevalve ja parlamendi tegevuse avalikustamine. Ülevaate koostamisel on arvestatud konkreetse riigi ajalugu ning poliitilist tausta ja osutatud põhjuslikele seostele.

Teatmeteose teine osa koosneb 14 temaatilisest ülevaateartiklist, milles on analüüsitud parlamentaarset praktikat ning üldistatud probleeme ja suundumusi. Siin on käsitlemist leidnud Europarlament ja ÜRO Peaassamblee, täidesaatva ja seadusandliku võimu suhted, parlamendikomisjonid, hääletamine, lobitöö, parlamendiraamatukogud, parlamendi ombudsmani institutsioon, uute demokraatiate kogemus, teleülekanded, naised ja vähemused parlamentides ning muud teemad.

Teos on esimene omalaadne nii käsitletud materjali mahu kui ka analüütilise esitusviisi poolest. Projekti on toetanud kaks organisatsiooni: *Research Committee of Legislative Specialists*, *International Political Science Association* ja *Commonwealth Parliamentary Association*. Varasem väljaanne ("Parliaments of the world"; 1976, 1986, väljaandja IPU) piirdub faktilise andmestiku võrdleva esitamisega.

Die politischen Systeme Westeuropas. Hrsg. W. Ismayr. 2., aktualisierte Auflage. Opladen : Leske + Budrich, 1999. 764 S.

Käsiraamat annab põhjaliku ja süstemaatilise ülevaate Lääne-Euroopa riikide poliitilisest süsteemist ja õiguskorrast. Käsitletakse kõiki Lääne-Euroopa riike: Taanit, Rootsit, Norrat, Islandit, Soomet, Suurbritanniat, Iirimaa, Prantsusmaad, Hollandit, Belgiat, Luksemburgi,

Saksamaad, Šveitsi, Austriat, Itaaliat, Hispaaniat, Portugali, Kreekat ja Maltat ning ühises artiklis väikeriike Andorrat, Liechtensteini, Monacot, San Marinot ja Vatikani. Sissejuhatavas artiklis võrreldakse erinevaid poliitilisi süsteeme ja viimane artikkel on pühendatud Euroopa Liidu poliitilistele institutsioonidele.

Riigi poliitilise süsteemi analüüs hõlmab järgmisi teemasid: põhiseaduslik areng ja printsiibid, riigipea, parlament, valitsus ja avalik haldus, seadusandlik protsess, valimissüsteem, parteisüsteem ja parteisisene demokraatia, huvigrupid, meedia, poliitiline kultuur, õigussüsteem, regionaalpoliitika, europoliitika ning rahvusvahelised suhted. Kõik artiklid on varustatud ülevaatlike tabelite ning arvandmetega. Iga peatüki juurde on lisatud esinduslik kirjanduse nimestik, mis osutab olulisematele raamatutele ja artiklitele inglise, saksa ja muudes keeltes.

Tegemist on käsiraamatu teise, täiendatud trükiga ning eessõnas lubatakse, et tulemas on analoogne väljaanne ka Kesk- ja Ida-Euroopa riikide kohta.

Contemporary political philosophy : an anthology. Ed. by R. E. Goodin and P. Pettit. Oxford, UK ; Cambridge, Mass. : Blackwell, 1997. 649 p.

Kogumik sisaldab valikut kaasaegse poliitilise filosoofia olulisi (koostajate poolt kanooniliseks nimetatud) tekste, mis on erialajakirjades ja kogumikes viimastel aastakümnetel avaldatud. Tekstide valikul on koostajad lähtunud põhimõttest näidata kaasaegset poliitilist mõtet tema arengus ning osutada väitluste ja keskustelude tulipunktiledele.

Koguteos on jaotatud teemade järgi seitsmeks osaks: riik ja ühiskond, demokraatia, õiglus, õigused, vabadus, võrdsus ning rõhumine ja sisaldab ühtekokku 38 esseed. Filosoofiliste tekstide kõrval on kogumikus poliitikateaduse, õiguse ja majandusteaduse alaseid töid, esindatud on nii kontinentaalne kui analüütiline filosoofia ning hõlmatud on ulatuslik poliitiliste teooriate spekter, kus on esindatud nii traditsioonilise liberaalse demokraatia ideed kui ka feministide ja marksistide seisukohad.

Riigi ja ühiskonna alaste esseede autorite hulgast leiame Claus Offe ja Volker Ronge. Demokraatia probleeme käsitlevad nii Jürgen Habermas kui Joshua Cohen. Õigluse käsitlemisel on kesksel teooria looja John Rawlsi ja Robert Nozicku tekstid. Ronald Dworkin keskendub õiguste teemale ning Isaiah Berlini krestomaatiline esse vabaduse mõistele. Võrdsuse teemat käsitlevad Amartya Sen ja Michael Walzer. Michel Foucault keskendub oma essees kolmnurgale võim, õigus ja tõde ning Will Kymlicka teemaks on vähemuste õigused.

Kogumikus esindatud autorite töödest on eesti keeles eraldi raamatuna olemas valik Isaiah Berlini esseid (Tallinn, 1998) ja Michael Waltzeri traktaat "Sallivusest" (Tallinn, 1998).

International encyclopaedia of laws. Hague ; [Deventer] [etc.] : Kluwer Law International, 1992 –.

Kirjastus *Kluwer Law International Publishers* annab välja kogumikku "The International Encyclopaedia of Laws", mille eesmärk on pakkuda igakülgset ja aktuaalset informatsiooni tähtsamatest õigusvaldkondadest, käsitledes nii eri riikide siseriiklikku õigust kui ka rahvusvahelist õigust. Väljaandel on 14 seeriat (tsiviilkohtumenetlus, äriõigus, riigiõigus, lepinguõigus, äriühinguõigus, kriminaalõigus, keskkonnaõigus, perekonna- ja pärimisõigus, kindlustusõigus, intellektuaalomandiõigus, rahvusvaheliste organisatsioonide õigus, tööõigus, meditsiiniõigus, asjaõigus, sotsiaalkindlustusõigus, maksuõigus, lepinguväliselt tekitatud kahju hüvitamise õigus ning transpordiõigus), mis sisaldavad monograafiaid ligi 60 riigi ja paljude rahvusvaheliste organisatsioonide kohta. Väljaandel on üle 600 kaasautori.

Konstitutsiooniõiguse seerias ilmus 1997. aastal Eesti põhiseaduse ingliskeelne tõlge koos Tartu Ülikooli professorite Raul Naritsa ja Kalle Meruski saatesõnaga, 1998. aastal ilmus Raul Naritsa ja Kalle Meruski monograafia "Estonia". Nimetatud üle 300-leheküljeline monograafia annab lühiülevaate Eesti riikluse ajaloost ning käsitleb Eesti konstitutsiooniõigust viies osas: "Konstitutsiooniõiguse allikad", "Riigi valitsemise vorm", "Riik ja kohalik omavalitsus", "Kodakondsus" ning "Eriküsimused". Põhjalikku käsitlemist leiavad näiteks sellised küsimused nagu põhiõigused ja -vabadused ning vähemusrahvuste probleemid ja välismaalaste õiguslik seisund. Monograafia annab välislugejale põhjaliku ülevaate Eesti põhiseadusest, riiklusest ja õigussüsteemist, nagu seda eesti lugeja jaoks teeb samade autorite 1998. aastal ilmunud "Eesti konstitutsiooniõigus".

Constitutional reform and international law in Central and Eastern Europe. Ed. by R. Müllerson, M. Fitzmaurice, M. Andenas. Hague : Kluwer Law International, 1998. 348 p.

Muutused Kesk- ja Ida-Euroopa riikides on mõjutanud kogu maailma poliitilist maastikku. Nõukogude Liidu, Tšehhoslovakkia ja Jugoslaavia lagunemine ning kommunismi kokkuvarisemine Euroopas, majandusreformid ja demokratiseerumisprotsessid mõjutavad mitte ainult siirderiike, vaid ka teisi riike. Kõik need muutused eeldavad põhjanevaid õigusreforme ja enamik siirderiikidest on kehtestanud uued põhiseadused, kus rahvusvahelisel õigusel on oluline koht.

Kogumik, mille üheks eestvedajaks ja koostajaks on Rein Müllerson, toetub Londoni uurimiskeskuse (*Centre of European Law, King's College London*) korraldatud kolme seminari materjalidele. Seminaridel käsitleti konstitutsiooniõiguse reforme Kesk- ja Ida-Euroopa riikides ning seoseid rahvusvahelise õigusega.

Kogumiku I osa on pühendatud siseriikliku ning rahvusvahelise õiguse seostele. Lähemat käsitlemist leiavad Poola ja Ukraina põhiseaduslik areng ning Venemaa konstitutsioonikohtu praktika. II osas vaadeldakse konstitutsioonikohtute rolli üldisemalt ja nende tegevust Ungaris, Eestis ja Venemaal. III osa sisaldab kirjutisi rahvusvahelise inimõiguse normide kajastumisest uutes põhiseadustes. Eraldi on analüüsitud vähemuste ja laste õiguste kaitset, inimõigusi Bosnias ja Hertsegoviinas, omandisuhete muutusi Ungaris, Poolas ja Tšehhoslovakkias pärast Teist maailmasõda ja inimõiguste ombudsmani institutsiooni Venemaal. IV osas käsitletakse välislepingute sõlmimise õiguslikke aluseid Venemaal, Tšehhi Vabariigis ja Kesk-Aasia riikides.

*Valinud ja ülevaate koostanud Giina Kaskla, Ülle Lepp ja Küllike Maurer
Eesti Rahvusraamatukogu parlamendiinfo keskus e-post: giina@nlib.ee*

Rahvastiku vananemine Eestis. Kalev Katus, Allan Puur, Asta Põldmäe, Lule Sakkeus, Tallinn 1999, (c) Eesti Kõrgkoolidevaheline Demouuringute Keskus (EKDK), 172 lk.

Eesti Kõrgkoolidevaheline Demouuringute Keskus (EKDK) tutvustas 1999. aasta oktoobri alguses Poska villas Kadriorus teadus- ja arendusprojekti Eesti Rahvastiku vananemine, mis on kokku võetud ka ülnimetatud raamatus. Projekt ise on rahvuslik osa ulatuslikust ÜRO Euroopa Majanduskomisjoni egiidi all koordineeritavast uurimusest "Rahvastikuvananemine Euroopa regiooni riikides" (DPA).

Rahvastikuareng Eestis põhjustab mitmeid muutusi tootmise ja tarbimise, tervishoiu ja sotsiaalhoolduse, hariduse ning mitmes muus olulises ühiskonna elu valdkonnas. Rahvastiku vananemise alane põhjalikum käsitus ei pruugi paljude ühiskonna rühmade poliitiliste hetkehuvide kokkupõrkes alati leida kasutamist antud hetkel, küll aga leiab vastav poliitika väärtustamist hiljem ning kahtlemata on vajalik selle töö tulemused üldsusele kättesaadavaks teha.

Tulemuste esitamise struktuur

Uuringu koostajad esitavad oma tulemused lähtuvalt nende poolt kasutatud metodoloogiast ja ühiskonna- ja rahvastiku arengutaustast. Esitatakse selle sajandi vananemisprotsessi üldtrendid, tuuakse sisse geograafilis-ruumiline mõõde ja vaadeldakse protsesse nii perekui leibkonna kaudu. Uuringu majandustegevust käsitlev pool analüüsib rahvastiku tuluallikaid ja toimetulekut, samuti pensionile jäämist ja eluaset ning elamistingimusi.

Vananemispoliitka

Rahvastikuvananemise käigus ei muutu mitte ainult üksikute vanusrühmade kvantitatiivne koosseis ega vahekord, vaid muutub ühiskond tervikuna, tegelikult muutub pöördumatult kogu ühiskond. Enamik Euroopa rikkamaid riike on kogenud, et vanuripoliitika on kulukas ettevõtmine. Vaatamata maksukoormuse jätkuvale varjatud või avalikule tõusule heaoluriikides on tänaseks selge, et makstavate pensionide reaalkäärtus hakkab kahanema.

Sotsiaal- ja rahvastikuprobleemide lahendamine vastava süsteemse poliitika rakendamise kaudu on eri riikides vastavalt traditsioonidele ja ajalooliselt väljakujunenud hoiakutele kulgenud eri radu mööda. Demokraatliku ühiskonnakorralduse puhul on varem või hiljem jõutud arusaamisele, et soovitud eesmärkidele kõige lähedasema tulemuse saamiseks tuleb mistahes reguleerivas tegevuses lähtuda inimest endast ja tema vajadustest.

Eesti eripära

Eesti rahvastiku sisearengut on kogu sõjajärgsel ajal iseloomustanud taastetasandist madalam põlvkondade vaheldumine. Eestlastel ilmnis rahvastikukadu juba 1970.-ndatel aastatel. Järsu, peamiselt majanduslikest ja ühiskondlikest põhjustest tingitud

sünnimusslanguse, keskmise eeldatava eluea lühiduse ja vananenud rahvastiku mõjude liitumise tõttu iseloomustab Eestit praegusel ajal tõepoolest üks suurimaid rahvastikukadusid maailmas. Need koosmõjud võivad pikemas perspektiivis koos toimides avalduda Eesti rahvastiku pideva vähenemisena. Teiselt poolt on majandusliku üleminekuriigina on Eesti üheks peamiseks tunnusjooneks just demograafilise- ja majandusarengu tasakaalustamatus. Rahvastiku- ja majandusarengu ebasünkroonsus tingib vastava sotsiaal- ja majanduspoliitika korralduse ülima komplitseerituse. Probleemide kompleksne lahendamine annab tavaliselt paremaid tulemusi.

Kui arvesse võtta Eesti rahvastiku suurt sotsiaalset heterogeensust, tuleb mistahes sotsiaalpoliitiliste sammude kavandamisel eriti põhjalikult kaaluda, milliseid tagajärgi üks või teine ettevõtmine eri rahvastikurühmadele kaasa toob. Erisuste arvestamine aitab vältida soovimatuid kõrvalmõjusid ja pehendada ettenägematute tagajärgede poolt põhjustatud probleeme.

Kui näiteks otsustatakse sünnimuse tõstmisele suunatud rahvastikupoliitika kasuks, siis tuleb lisaks lastetoetuse suurendamise vajadustele teha seesugust eeltööd, mis arvestaks kogu abielulise ja sünnimussliku käitumise mitmekesisust ja muutumist.

Leiab ühiskond esmatahtsa olevat senisest enam keskenduda pensionäride heaolu tõstmisele, siis tuleb paratamatult arvestada vanurite osakaalu jätkuva suurenemisega rahvastikus. See omakorda keskendab enam tähelepanu niisugustele pensionisüsteemidele, milles iga vanusegrupi pensioni finantseeritakse nende endi rahaliste sissemaksetega. Eestis toimiva süsteemi, mille kohaselt praegu töötavate inimeste sissemaksetest rahastatakse praeguste vanurite toetusi, võimalused lihtsalt ei luba pikemas perspektiivis niisugusel viisil püstitatud heaolu kasvu eesmärki saavutada.

Eesti olulisema sotsiaalse probleemina võib esile tuua just valiku tegemise raskust ja problemaatilisust tasakaalustatud sotsiaalsete tagatiste süsteemi loomisel ühiskonna kõigi liikmete huvides.

*Koostanud Toivo Mängel
Riigikogu Kantselei MSI*